

ZIŅOJUMS

Globālās partnerības: attīstība un apjoms

Šajā viedokļrakstā ir iekļauta informācija par Latvijas globālo partnerību finansējuma kontekstu un apjomu, it īpaši nevalstiskajām organizācijām, kā arī aktuālās un nākotnes perspektīvas.

Latvijas Platforma attīstības
sadarbībai

Finansē
Eiropas Savienība
NextGenerationEU

Nacionālais
attīstības plāns

LAPAS.LV

Risinājumu
Darbnīca

CSR
LATVIA

PĀRDES
ZĪEDS

> # Rīga
TechGirls

Globālo partnerību joma

Eiropas Savienības (ES) globālo partnerību (sauktas arī – attīstības sadarbības) pirmsākumi meklējami 1957. gada Romas līgumā. Sākotnēji kā ideja par brīvo tirdzniecību starp Āfriku un Eiropu, šīs partnerības balstījās ekonomiskajās un sociālajās investīcijās no Eiropas Attīstības fonda (*European Development Fund*). Sadarbības būtība bija postkoloniālās attiecības, veidojot lielāku partnervalstu autonomiju un atbalstot to nacionālo suverenitāti un attīstību.

Kopš tā laika globālo partnerību politika ir kļuvusi par valstu brieduma un attīstības pazīmi – spēju sniegt atbalstu un novērst sociālās problēmas, piemēram, nabadzību, zīdaiņu mirstību u. c., kā arī paaugstināt izglītības pieejamību un līdztiesību. Vienlaikus globālās partnerības tiek uzskatītas par instrumentu, kas īsteno konkrētas ģeopolitiskās intereses, kritiski vērtēta to neoliberālā pieeja attīstības nosacījumiem, uzsvērta ekonomisko spēku ietekme, pat nekoloniālisms. Joprojām problemātiski ir ieguldījumi vismazāk attīstītajās valstīs (*Least developed countries*), kurās jebkuru interešu atdeve ir daudz mazāka par investīcijām.

ASV drastiskā politika, samazinot palīdzības budžetu, Eiropas Savienības valstu nacionālistiskās valdības un nepieciešamība arvien vairāk ieguldīt militārajā jomā, lielu resursu novirzīšana Ukrainai, nevis vismazāk attīstītajām valstīm, raisa asas diskusijas dažādās ar globālajām partnerībām saistītajās institūcijās. Arī Eiropas Savienības intereses kļūst arvien pragmatiskākas – tā samazina projektu skaitu, bet fokusē ieguldījumus stratēģisko ekonomisko interešu īstenošanā, attīstot jauktos instrumentus (kreditēšanu kopā ar projektiem u. c.), kā arī īpašu politikas virzienu – Globālo vārteju (*Global Gateway*), kur lielākais fokuss ir privātā sektora finansējuma apvienošana ar ES finansējumu.

Latvijas ieguldījums attīstības sadarbībā

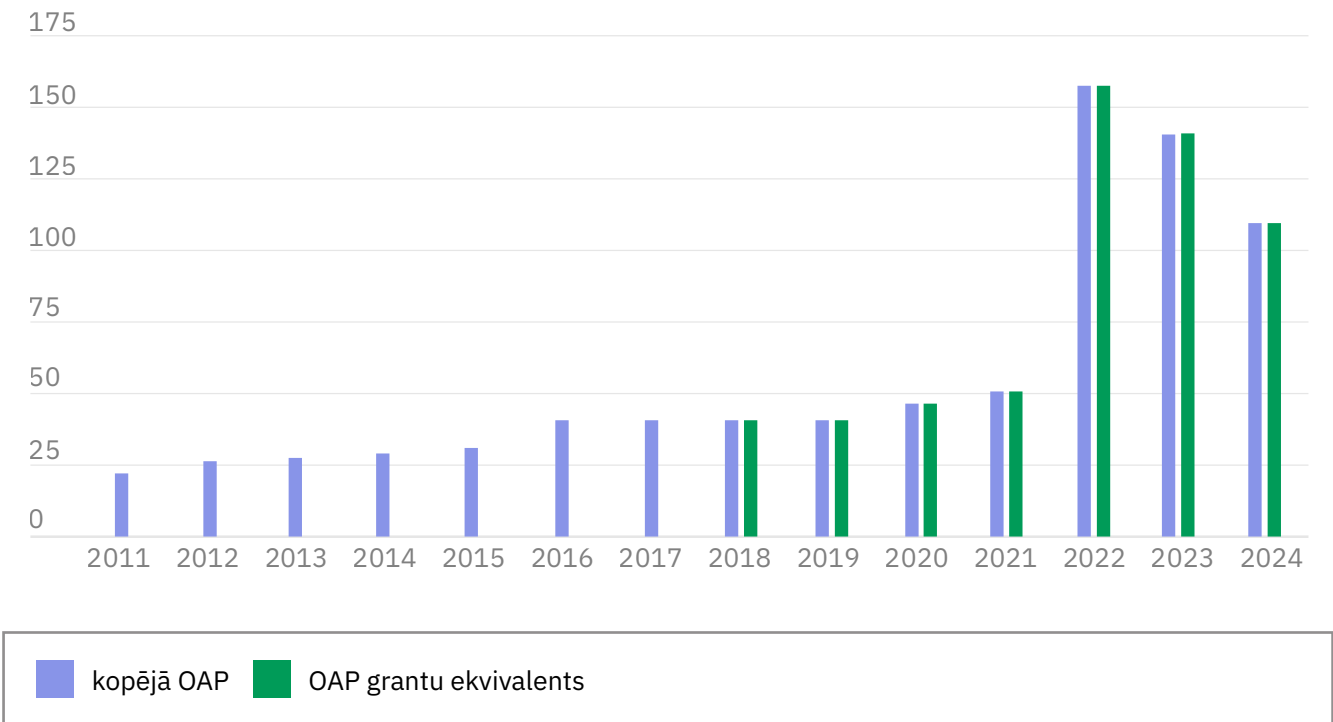
Iestājoties ES, arī Latvija apliecināja savu attīstības līmeni, un kļuva par donorvalsti. Šāds statuss pirmām kārtām nozīmē domāšanas maiņu pašā valstī – tā ir izpratne, ka no saņēmējiem mēs varam kļūt par devējiem, jo esam izturējuši veiksmīgas attīstības posmu. Protams, formāli mēs joprojām esam arī saņēmējvalsts, jo saņemam ES fondu, Eiropas Ekonomikas zonas (EEZ) un citu ārvalstu finansējumu, tomēr jau vairāk nekā 20 gadus arī paši sniedzam ieguldījumu pasaules ilgtspējīgā un līdzsvarotā attīstībā.

Tomēr Latvija nav bijusi apņēmīga savas pieredzes un zināšanu eksportētāja, jo arvien bijusi viena no mazākajām oficiālās attīstības palīdzības (*ODA – Official Development Assistance*) sniedzējām Eiropas Savienībā, arī salīdzinot ar Austrumeiropas un Baltijas valstīm.

Pakāpeniski Latvijas oficiālās attīstības palīdzības (ODA) apjoms ir pieaudzis, kam ir bijusi arī stratēģiski politiska nozīme, Latvijai kandidējot ANO Drošības padomē un sniedzot vērienīgu atbalstu Ukrainai un tās bēgļiem Latvijā. 2022. gadā Latvija sasniedza savu apņemšanos – 0,33% no nacionālā kopprodukta, taču tas strauji kritīsies uz bēgļu no Ukrainas rēķina – ODA ieskaita tikai pirmo gadu no bēgļu atbalsta izmaksām.

Latvijas OAP apjoms

ASV dolāri miljonos, 2023. gada cenās

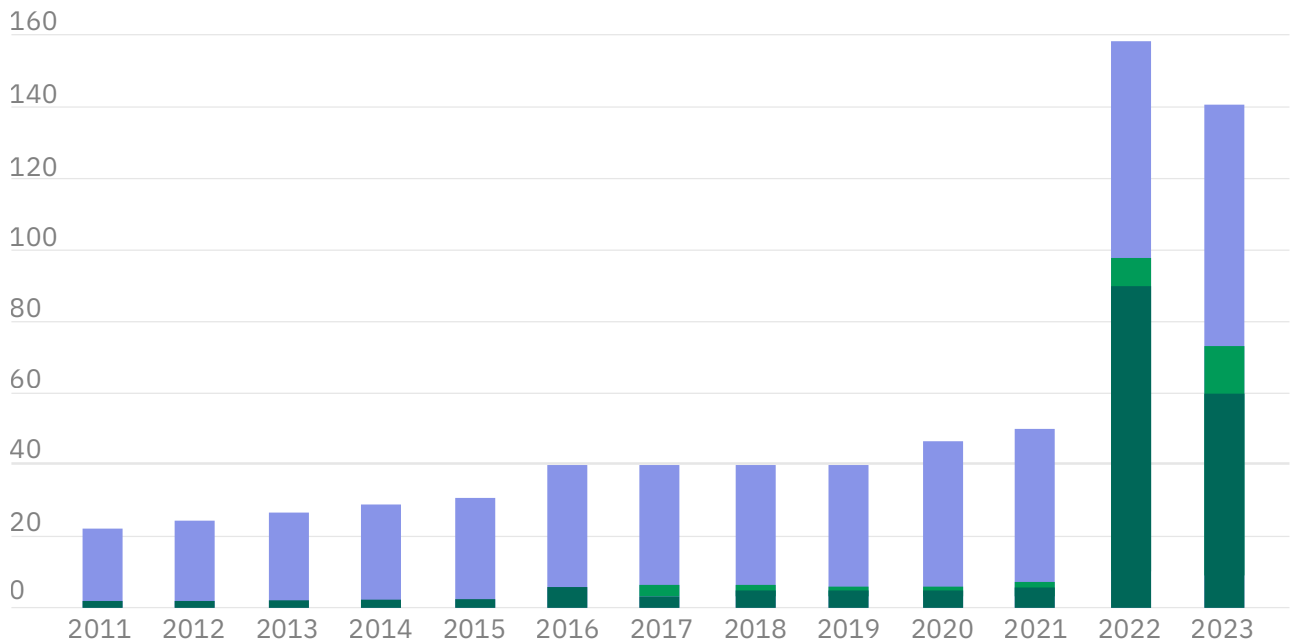

1. ATTĒLS Latvijas oficiālās attīstības palīdzības (ODA) sadarbības apjoms.
Avots: OECD, <https://ej.uz/33m1>, skatīts 21.05.2026.

Lielāko daļu finansējuma Latvija velta tieši daudzpusējai attīstības sadarbībai jeb iemaksām dažādos fondos un programmās. Piemēram, 2023. gadā dažādas iemaksas veidoja 80,2 miljonus ASV dolāru, no kā 13,9 miljoni ASV dolāru bija paredzēti noteiktiem mērķiem. Šīs iemaksas Latvija izmanto kā savu diplomātisko un stratēģisko interešu rīku, tās netiek publiski apspriestas, kā arī par tām netiek sniegti pārskati. Lielākoties tās ir iemaksas ES institūcijās, Pasaules Bankā, ANO un citās programmās. Šis finansējums ir kā “melnā kaste”, kurā Latvija iegulda, bet nav pat zināms, vai Latvijas organizācijas, uzņēmumi un institūcijas šādam finansējumam spēj piekļūt, nemaz nerunājot par ieviešanas uzraudzību. Vispārējā līmenī dati par šiem ieguldījumiem ir pieejami, ar tiem LAPAS katru gadu ir iespēja iepazīties, tos atbilstoši ODA definīcijai pārskata arī ESAO, tomēr lēmumu pieņemšanas kritēriji nav zināmi.

Latvijas OAP apjoms

ASV dolāri miljonos, 2023. gada cenās

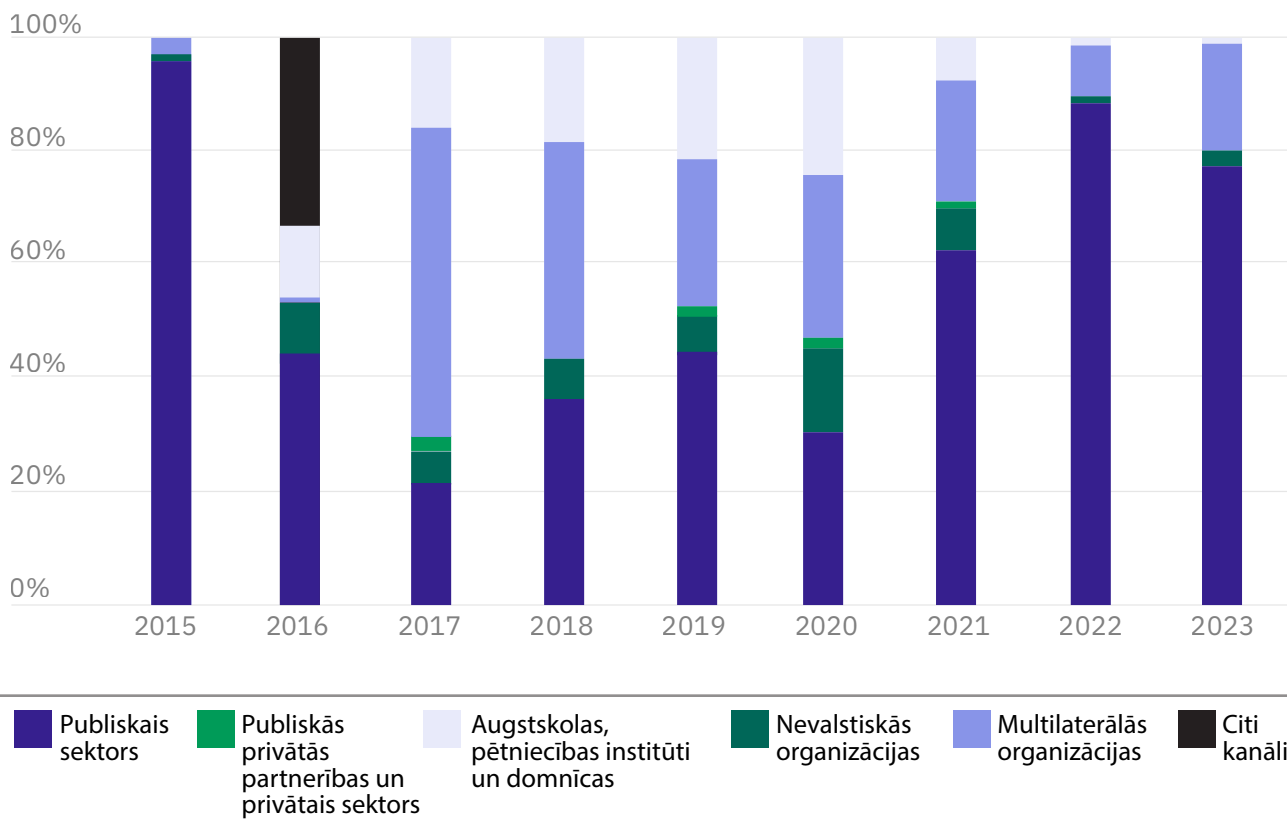
■ Divpusējā OAP ■ Iezīmētā Daudzpusējā OAP ■ Daudzpusējā OAP

2. ATTĒLS Latvijas daudzpusējās un divpusējās oficiālās attīstības palīdzības (ODA) sadarbības apjoms.
Avots: OECD, <https://ej.uz/33m1>, skatīts 21.05.2026.

No 2022. gada 1. janvāra CFLA ir sākusi darboties kā Attīstības sadarbības aģentūra, kas ļautu Latvijai labāk piekļūt daudzpusējiem finanšu mehānismiem, vismaz “atgūstot” mūsu iemaksas. Tomēr šīs aģentūras pārvaldības darbības, salīdzinot ar Lietuvas un Igaunijas pieeju, ir nepārredzamas. Plašāk netiek apspriestas nedz tās darbības, projektu prioritātes un rezultāti, nedz arī notiek kvalitatīva un pārredzama informācijas aprīte par organizāciju un ekspertu iesaistes iespējām. Lielākoties CFLA piesaista resursus pārvaldības projektiem, kas ir saprotami, jo aģentūra pārzina savu kompetenci un gatava ar to dalīties, iegūstot nozīmīgu papildu finansējumu, tomēr tas nekādi nesekmē kopējo visu ieinteresēto personu iesaisti attīstības sadarbībā un ārējo resursu pieejamību. Projektā “Efektīvs un atbildīgs attīstības sadarbības finansējums” nav izdevies izveidot sadarbību ar CFLA jēgpilnā līmenī, kaut pozitīvi vērtējama CFLA atsaucība piedalīties pasākumos un informēt par savu darbu.

Citām organizācijām ārpus aģentūras ir pieejams tikai divpusējais finansējums nelielā Ārlietu ministrijas programmā, jo arī daļa tās ir noteikta attīstības sadarbības politikas plānošanas dokumentos konkrētām organizācijām.

Latvija: Divpusējais OAP pēc kanālu veidiem, 2023

3. ATTĒLS Latvijas divpusējais ODA pēc kanālu veidiem, 2023
Avots: OECD, <https://ej.uz/33m1>, skatīts 21.05.2026.

Projektā “Efektīvs un atbildīgs attīstības sadarbības finansējums” LAPAS iesaistījās arī projektu vērtēšanas komisijā, kā to paredz arī savulaik LAPAS virzītā un ĀM apstiprinātā pieeja par NVO pārstāvju iesaisti pārredzamības nolūkos. Secinājums – šajā salīdzinoši mazajā finanšu pārdalē tiek ieguldīts nesamērīgi liels darbs, pieprasot daudzu ekspertu viedokļus, iesaistot daudzus pārstāvjus vērtēšanā. Konkurss ir tik liels, ka pat punkta desmitdaļa var ietekmēt finansējuma iegūšanu, un LAPAS ieskatā ar tik daudz vērtētājiem projektu pieteikumi nav objektīvi salīdzināmi. Pozitīvi vērtējama ir ĀM atsauce, katru gadu pilnveidojot konkursu, tomēr arī šis process lielākoties notiek aiz “slēgtām durvīm”, nekonsultējoties ar pieredzējušām NVO un LAPAS, kas varētu sniegt ieteikumus konkursa uzlabošanai pirms tā, nevis kļūdu labošanai. Iesaistītās organizācijas ir arī noraizējušās, ka, ņemot vērā CFLA nevēlēšanos savā darbā iesaistīt NVO, konkursa nodošana CFLA novestu pie lielākas birokrātijas un zemākas efektivitātes. Īpaši tas varētu ietekmēt NVO izredzes iegūt finansējumu, jo tām projektu sagatavošanai nav pieejami institucionālie resursi, kā tas ir pārvaldes institūcijām. Tiesa, arī pārvaldes institūcijas vairs neiesniedz projektu pieteikumus konkursam tik lielā apjomā, jo ekspertu atlīdzības likmes nav mainījušās kopš 2015. gada, tādējādi vairs nav konkurētspējīgas ar pārvaldes strauji augušo atalgojumu, īpaši ekspertu līmeņa amatos.

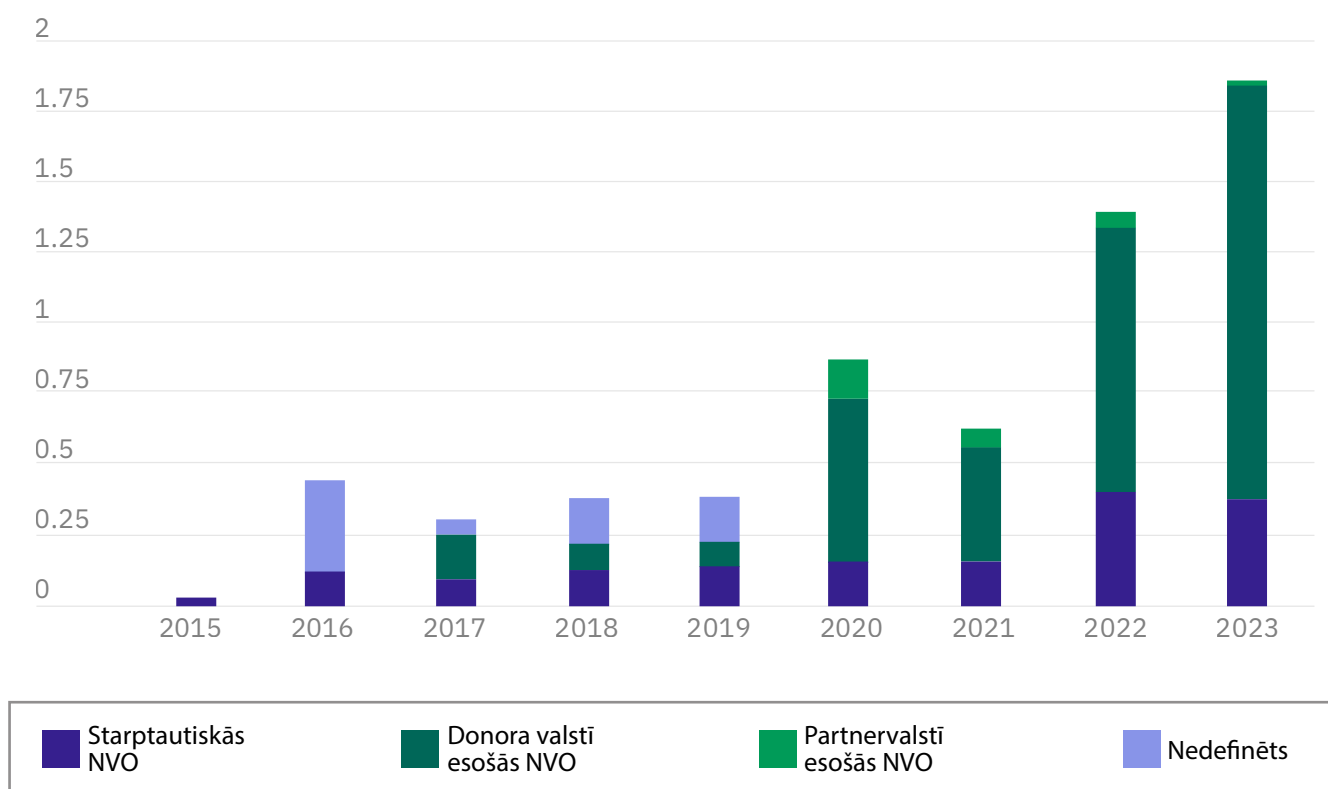
NVO atbalsts

Ar projektiem piesakās NVO, kurām nav izpratnes par attīstības sadarbības jomu un būtību, daudzi pieteikumi saredz šo kā “peļņas iespēju”, nevis līdzvērtīgu sadarbību atbilstoši jaunajai šīs jomas izpratnei. Nav izmantots potenciāls ar dažādiem LAPAS gadu gaitā izstrādātajiem materiāliem, ko ĀM, popularizējot konkursu, neizmanto, tāpat netiek izmantots arī LAPAS potenciāls kapacitātes stiprināšanai – salīdzinot ar Igauniju, kur ĀM atbalsta nacionālo platformu gan finansiāli, gan vairāk iesaista jomas pārvaldībā, kā arī ar Lietuvu, kur platformai pieejams ikgadējs nacionālo tīklu finansējums. LAPAS finansējuma apjoms no ĀM nav mainījies kopš 2018. gada.

Kopumā pret NVO sektoru šajā politikas jomā ir pozitīva attieksme, atsevišķas NVO, kuras darbojas prioritārajās jomās, mēdz iegūt vairāk informācijas un iespēju no ĀM vai CFLA, bet kopumā tieši sadarbība ar nacionālajām platformām ir būtisks priekšnosacījums pašu NVO sadarbības veicināšanā, tātad arī demokrātijas un pārstāvības stiprināšanā.

Latvija: Divpusējās sadarbības atbalsts NVO

ASV dolāri miljonos, 2023.gada cenās

4. ATTĒLS Divpusējās sadarbības atbalsts NVO
Avots: OECD, <https://ej.uz/33m1>, skatīts 21.05.2026.

Noteikts apjoms tiek sniegts starptautiskajām nevalstiskajām organizācijām, kas ir saprotami diplomātiskos nolūkos, tomēr tas ir risks vietējo organizāciju attīstībai ilgtermiņā. Starptautiskajām NVO ir pieejami ļoti plaši resursi no privātiem finansētājiem, ES un ANO programmām, tādēļ nacionālās NVO šajā ziņā nav konkurentes. Tieši Latvijas organizāciju stiprināšana veido noturību valstī kopumā. Tomēr jāuzsver, ka šajā politikas jomā ir svarīgi atbalstīt arī organizācijas partnervalstīs. Tikai līdzvērtīgas attiecības veido patiesas partnerības, neveidojot nekoloniālas vai paternālas attiecības. Kā redzams no datiem, partnervalstu NVO praktiski nesaņem nekādu atbalstu no divpusējā finansējuma, lielākajai daļai resursu paliekot Latvijas organizācijās. Līdzīgi ir arī pārvaldes un privātā sektora projektos. Iespējams, NVO, kam nav pamatfinansējuma sadarbībai, atstāt sev lielu daļu resursu šķiet īpaši kārdinoši, vēl jo vairāk, ja nav zināšanu un izpratnes, kas ir globālo partnerību joma. Te jāuzsver, ka arī ĀM noteiktajos kritērijos nav paredzēti papildu punkti par godprātīgu sadarbību, līdzvērtīgi atalgojot arī partnervalsts pārstāvjus.

Nozīmīgs dokuments, kurš tiek šobrīd *OECD DAC* (ESAO Attīstības palīdzības komiteja) pārskatīts, ir ieteikumi, kā iespējot pilsonisko sabiedrību attīstības sadarbībā un humānajā palīdzībā. Latvijā nenotiek šī dokumenta kvalitatīva apspriešana un ieviešana pēc būtības, tomēr nākotnē tas apliecinātu, ka Latvija patiešām ievieš politikas mērķus demokrātijas, pilsoniskās sabiedrības atbalstam.

Šīs *OECD DAC* ieteikumi nosaka, ka dalībvalstīm kā attīstības sadarbības finansētājām jāveic konkrētas darbības trīs savstarpēji saistītos virzienos: jāaizsargā un jāveicina pilsoniskās telpas brīvība, jāatbalsta pilsoniskās sabiedrības organizācijas gan kā patstāvīgi attīstības aktori, gan kā īstenošanas partneri, un jāstimulē NVO efektivitāte, pārredzamība un atbildība. Praktiski tas nozīmē – vienkāršot administratīvās prasības, palielināt elastīga un paredzama finansējuma pieejamību, tostarp institucionālo atbalstu, kā arī nodrošināt NVO jēgpilnu dalību politikas veidošanā un programmu prioritāšu noteikšanā.

Partnervalstu NVO no šiem ieteikumiem gūst vairākus būtiskus labumus: tiek stiprināta vietējā līderība un finansiālā neatkarība – donoralstis palielina tiešo, elastīgo atbalstu vietējām organizācijām, nevis novirza to caur starptautiskajiem vai donoralstu starpniekiem. Tas nozīmē, ka partnervalstu NVO tiek atzītas kā patstāvīgi attīstības sadarbības jomas elementi, kam ir savas vajadzības un prioritātes, nevis tikai kā pamācāmi finansētāju instrumenti.

Nākotnes perspektīvas

Jāņem vērā, ka starptautiskā attīstības sadarbība 2025. gadā piedzīvoja dziļāko krīzi kopš ODA rādītāju uzskaites sākuma. Globālā ODA 2025. gadā samazinājās par 23,1% – tas ir visnopietnākais viena gada kritums, kāds jebkad reģistrēts. ES dalībvalstu ieguldījumi kopš 2024. gada samazinājušies par 9,9%, un 2025. gadā 17 ES dalībvalstis samazināja savus attīstības palīdzības izdevumus. Nabadzīgākās valstis cieš visvairāk – vismazāk attīstītās valstis var zaudēt 13–25% no divpusējās ODA, bet Subsahāras Āfrika – 16–28%. Tas nozīmē, ka starptautiskās organizācijas, kuras saņēma šo finansējumu, ir spiestas atlaist darbiniekus, samazināt savas programmas.

No nacionālo organizāciju perspektīvas šobrīd ir ļoti būtisks laiks – notiek pārmaiņas gan ES līmenī, jo īpaši jaunā Daudz gadu budžeta kontekstā, gan arī Latvijā, novirzot projektu konkursu, kas ir vienīgais reāli pieejamais finansējums NVO, CFLA apsaimniekošanā. Ņemot vērā, ka Eiropā un pasaulē lielajām starptautiskajām NVO klājas arvien grūtāk, tās izdarīs arvien lielāku spiedienu gan uz ES, gan nacionālajām valdībām, lai radītu sev labvēlīgus nosacījumus un finanšu avotus. Ir augsts risks, ka lēmumu pieņēmējiem tas patiks, jo šīs lielās NVO “runā viņu valodā” un piegādāt dažādām prasībām piemērotus pārskatus. Vienlaikus, pieņemot lēmumus par šīs jomas attīstību, ir jāatceras, ka tā atbalsojas arī nacionālajā attīstībā. Ja mēs neatbalstīsim vietējās NVO, to projektu iespējas, arī mūsu demokrātija arvien straujāk vājināsies.

Attīstības sadarbība piedzīvo fundamentālu virziena maiņu – tā arvien vairāk kalpo donorvalstu stratēģiskajām, ekonomiskajām un migrācijas interesēm, nevis nabadzības mazināšanai, kā tas bija sākotnēji. Savukārt privātā sektora instrumentos – kredītgarantijās un kapitāla finansējumā – ieguldītā palīdzība pieaugusi par 13%, kas liecina, ka ierobežotie ODA resursi tiek izmantoti nevis partnervalstu, bet gan donorvalstu ekonomiskajās interesēs.

LAPAS starptautiskie tīkli (*CONCORD*, *Eurodad*) kritizē Globālās vārtejas stratēģijā to, ka partnervalstu ievēlētajām institūcijām, pilsoniskajai sabiedrībai un neatkarīgajiem ekspertiem nav aktīvas lomas lēmumu pieņemšanā, uzraudzībā vai atbildības nodrošināšanā, un sabiedrības piekļuve informācijai par projektiem ir ierobežota. *CONCORD* uzsver nepieciešamību nodrošināt, ka Globālās vārtejas līdzekļi, kas izmanto ODA budžetu, ievēro ODA kritērijus – partnervalstu īpašumtiesības, preferenciālus nosacījumus un attīstības efektivitātes principus. Līdzīgs izaicinājums ir arī Latvijas nacionālajam finansējumam Ukrainas atjaunošanai – kaut tas tiek saistīts ar attīstību, tā atbilstība *OECD DAC* kritērijiem notiek pēc iespējām, nevis kā priekšnosacījums atbildīgas sadarbības rīcībām.

Šobrīd attīstības sadarbība piedzīvo sistēmisku krīzi – samazinās finansējums, pieaug ģeopolitizācija, mazinās pārredzamība un vājinās vietējās pilsoniskās sabiedrības iesaiste. Kāda būs Latvijas izvēlēta pieeja pēc 2027. gada, ir atklāts jautājums, uz kuru NVO sektors vēlētos atbildes meklēt kopā.

Ieteikumi:

jēgpilnāk un aktīvāk izmantot Konsultatīvās padomes attīstības sadarbības jomā potenciālu, veidojot regulāras diskusijas pēc būtības, iesaistot dažādas ieinteresētās personas par konkrētiem jautājumiem, piemēram, lokalizāciju, digitalizāciju. Šāda pieeja stiprinās arī citu institūciju un organizāciju atbalstu finanšu novirzīšanai jomai turpmāk;

veidot atklātu jomas pārvaldību, piedāvājot CFLA un citas iespējas plašākam organizāciju lokam, tā audzējot Latvijas kopējo jaunu aktivitāšu īstenošanā;

iesaistīt partnervalstis atbildīgi, tostarp godprātīgi novirzot arī tām daļu finansējuma, veidojot projektus kā abpusēju mācīšanos;

piemērot *OECD DAC* kritērijus, ciktāl iespējams, it īpaši ieteikumu pilsoniskās sabiedrības atbalstam, veidojot vienkāršus un elastīgus mehānismus un sasniedzot mērķi, nevis ieguldot pārmērīgi daudz procesā un administratīvajā darbā;

ieguldīt resursus attīstības sadarbības skaidrošanā – gan kā obligāto komunikācijas komponentu projektos, gan īstenojot speciālas aktivitātes, īpaši sadarbībā ar NVO, tādējādi sasniedzot daudzveidīgas sabiedrības grupas;

veidot diskusijas par daudzpusējo finansējumu, it īpaši humānās palīdzības jomā, kas Latvijā nav atklāti un sadarbīgi attīstīta politikas joma;

vairāk atbalstīt nacionālo NVO projektus, kas atbalsta demokrātijas, pilsoniskās sabiedrības attīstību, jo tas ir ieguldījums ilgtermiņa pārmaiņām;

aktīvāk iesaistīt LAPAS kā nacionālo platformu politikas veidošanā, ņemot vērā, ka tā apvieno 45 profesionālas NVO. Tai skaitā ES un globālā līmenī, kur ĀM tiecas sadarboties ar redzamām starptautiskām NVO, nenovērtējot nacionālās demokrātijas stiprināšanas nozīmīgumu ilgtermiņā;

vienkāršot projektu konkursu, lai tas varētu tikt īstenots patiesām partnervalsts vajadzībām, nevis atbilstoši donorvalsts ekonomiskajām vai diplomātiskajām interesēm;

iesaistīt NVO Globālās vārtejas projektos, īstenojot 360 grādu pieeju.

Ziņojums tapis projekta “Efektīvs un atbildīgs attīstības sadarbības finansējums” ietvaros. Projektu finansē Eiropas Savienība – NextGenerationEU. Par raksta saturu atbild Latvijas Platforma attīstības sadarbībai (LAPAS).

Projektu īsteno Latvijas Platforma attīstības sadarbībai (LAPAS) sadarbībā ar tās biedru organizācijām: biedrību “Laiks Jauniešiem”, biedrību “Papardes zieds”, biedrību “Risinājumu darbnīca”, biedrību “Latvijas Korporatīvās sociālās atbildības platforma”, biedrību “Rīga TechGirls” un biedrību “Patvērums “Drošā māja””.

Vairāk par projektu un LAPAS: www.lapas.lv.

